

ОТЕЦЬ ВАСИЛЬ (ЛАБА) ЯК ПРОВІДНИЙ КАПЕЛАН ХХ СТОЛІТТЯ*

Іванна НЕВАР

учениця 9 класу опорного закладу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів с. Прилісне» Волинської області

Науковий керівник – **Титаренко Наталія Олександрівна**

Сьогодні необхідність дослідження проблеми організації та діяльності душпастирської служби українських військових першої половини ХХ ст. є надзвичайно актуальною у зв'язку з подіями останніх років в Україні. Проблема діяльності військових капеланів є найменш досліджуваною в радянській історіографії, адже з особливою жорстокістю таврувалося духовенство і в тому числі капелани, зокрема Української греко-католицької церкви (УГКЦ), яка впродовж віків була невід'ємною складовою української спільноти на західноукраїнських землях та відігравала потужну роль у збереженні національної свідомості поколінь, а її клір в часи воєнних потрясінь завжди був з народом. Суспільно-політична актуальність теми обумовлена зростанням значення ролі капеланів УГКЦ, потребою осмислення історії військово-церковного співробітництва крізь призму життя і діяльності її релігійних отців-капеланів, серед яких вагоме місце займає Василь Лаба (1887–1976) – визначний релігійний діяч УГКЦ ХХ ст., крилошанин, що зробив значний внесок у розвиток церковно-релігійного життя України, зокрема як військовий капелан.

Мета роботи полягає в тому, щоб відтворити життєвий шлях та основні аспекти діяльності провідного капелана

УГКЦ ХХ ст., визначити його внесок у контекст релігійних процесів України. У зв'язку з поставленою метою визначені такі завдання: з'ясувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження; висвітлити особливості священницької та культурно-просвітницької діяльності отця Василя; з'ясувати роль та місце священника в церковно-релігійному та громадському житті як капелана військових формацій, зокрема дивізії «Галичина».

Об'єктом дослідження є життя о. Василя Лаби в контексті суспільно-політичних і релігійних процесів в Україні ХХ ст.

Предметом дослідження виступають основні напрямки і зміст діяльності отця В. Лаби, його вплив на розвиток служби капеланства в Україні.

Історіографія проблеми та джерельна база

Розробка проблеми біографії отця Василя Лаби в історіографії представлена епізодично. Оскільки з 1946 р. по 1989 р. ГКЦ зазнала жорстоких переслідувань і діяла у підпіллі, духовні аспекти греко-католицької релігійної традиції залишилися поза увагою дослідників.

Частково до проблеми звернувся В. Кандидов, який у праці «Религия в

* Скорочено.

царської армії» вмістив фактологічний матеріал, що дав можливість уявити церковно-релігійну діяльність Василя Лаби [30]. Церковно-біографічні студії про військових священиків, перервані Другою світовою війною, відновилися у другій пол. 1950-х рр. в умовах еміграції і розселення дослідників у різних країнах Західної Європи та Америки. Так, у Вінніпезі 1974 р. вийшла праця Л. Шанковського «Українська повстанська армія: воєнно-історична студія» [31], у якій міститься інформація про діяльність отця як капелана. Через два роки, уже по смерті о. Василя, з'явилася стаття Д. Микитюка «О. професор доктор Лаба і послідня почесьт головного капеляна Дивізії» [18], де подаються біографічні дані. Цінними є мемуари І. Нагаєвського «Спогади польового духовника» (Торонто, 1985), які містять розділ про о. Лабу [16].

Новим етапом у розвитку історіографії проблеми стали роки українського державотворення. У цей час довідниково-енциклопедичні видання вмістили інформацію про Василя Лабу. Праці сучасних дослідників здебільшого носять узагальнюючий характер з історії капеланства УГКЦ, та все ж містять матеріали про о. Василя. Окремим аспектам церковно-релігійної діяльності священика присвячені праці А. Боляновського [26–27], Р. Колісника [29], Д. Забзалюка [28] та ін. Про зростання уваги дослідників до проблеми свідчать матеріали наукових конференцій. Однак усі вони мають епізодичний характер і переконують в необхідності розгортання ґрунтового вивчення життєпису та діяльності отця Василя.

З метою повного і всебічного розкриття обраної теми використано різнопланові джерела, які можна поділити на

такі групи: періодичні видання; неопубліковані архівні документи; опубліковані документи.

Першу групу джерел склали публікації преси (церковні та світські) – «Місіонар», «Вісті комбатанта», «Львівські вісті» та ін. Ступінь достовірності цих джерел достатньо високий для того, щоб використовувати їхні відомості для дослідження проблеми.

Другу групу джерел складають архівні документи. Це документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління (далі – ЦДАВО), представлені у ф. 3971 «Стрілецька добровольча дивізія СС «Галичина», що подають інформацію про діяльність отця як капелана дивізії, та ф. 358 – листування о. Василя і Андрея Шептицького; Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ф. 201), у якому йдеться про церковну діяльність о. Василя у храмах м. Львова; архіву храму Преображення Господа Нашого Ісуса Христа м. Львова та церкви Покрови Пресвятої Богородиці м. Бібрки Перемишлянського району Львівської області, де містяться спогади про працю отця у цих обителях; фонди краєзнавчого музею в с. Бертишів Жидачівського району Львівської області та перекази жителів цього населеного пункту про життя отця у селі (3-х респондентів).

Третя група – опубліковані документи: «Руководственные указания духовенству действующей армии. 1919», «Українська Галицька Армія. Матеріали до історії» – т. 1–4; спогади отця.

Огляд історіографії свідчить про зацікавленість науковців життям отця-капелана, проте поза увагою дослідників залишилося питання його церковно-релігійної діяльності та внеску у розвиток капеланської служби ХХ ст.

Отець Василь Лаба народився 1 вересня 1887 року в селі Бертишів Бібрського повіту Галичини Австро-Угорської імперії (нині село Бертишів Жидачівського району Львівської області). На жаль, документальних відомостей про родину отця нам знайти не вдалося. Та завдяки огляду місцевості села Бертишів Жидачівського району Львівської області та методом опитування мешканців даного несеного пункту було знайдене місце, де стояв будинок родини Лаби [23–25]. Цікавим є той факт, що серед 56 опитаних мешканців цього населеного пункту віком від 16 до 80 років лише 5,3% відповіли ствердно на запитання: «Чи знаєте ви, хто такий Василь Лаба?». Це дає змогу констатувати, що досліджувана постать є маловідомою навіть на батьківщині діяча. З переказів старожилів дізналися, що «родина Лаб жила достойно, батько сам був греко-католиком, здається, звали Мирослав, бо казали Миро...» [24]. Луців Ганна Степанівна, 1932 р. н., згадує, що батько був парохом у храмі, а мама – доглядала дітей, «бо ж у них їх було шестірок» [25].

Початкову освіту Василь Лаба здобув вдома. Великий вплив на його світогляд мала бабуся, яка щовечора молилася із хлопцем та розповідала історії зі Св. Письма. Пізніше навчався у народній школі та Львівській гімназії, де виявив нахил до історії релігії [30, с. 74]. По закінченні закладу студював теологію в Університеті Львова, де був надзвичайно здібним студентом, адже після двох місяців навчання його перевели відразу на II курс [12, арк. 2]. У цей час відбулося знайомство Василя Лаби з митрополитом Андреем Шептицьким, що переросте у дружбу на довгі роки [2, с. 82]. Оскільки Кир регулярно відправляв

найздібніших студентів до університетів Рима, Інсбрука, Фрібура у Швейцарії та до Августінеума у Відні, то, помітивши досягнення В. Лаби, направив його навчатися до Інсбруцького університету імені Леопольда і Франца. Із опрацьованих архівних джерел стало відомо, що отець з відзнакою закінчив теологічний факультет цього закладу [4, арк. 105]. Цікавим є той факт, що в Інсбруці він товаришував з Йосипом Сліпим, майбутнім митрополитом, який теж там навчався.

Навчання продовжив у Віденському університеті (католицький факультет), де захистив наукову працю на докторантурі теологічних наук [32–34].

У 1912 році повертається до Львова та отримує сан священника [9, арк. 16]. Першу свою парафію парох мав у храмі Покрови Пресвятої Богородиці м. Бібрки Перемишлянського району Львівської області [10, арк. 1а]. Для прихожан він став взірцем українського патріотизму: проповіді вів українською мовою (хоча знав сім мов); організував окружний осередок греко-католиків (Український горожанський комітет), адже кількість сповідників збільшилася майже до 700 осіб; створив клуб навчання релігії для молоді; розповсюджував церковно-релігійну літературу при матеріальній підтримці А. Шептицького [11, арк. 13].

З початком Першої світової війни, коли західноукраїнські землі опинилися в епіцентрі подій, у складі австро-угорської армії було чимало українських капеланів.

Релігія і церква як головні чинники національної ідентифікації впродовж тривалого часу були основою для самовизначення народів імперії. Українська церква в умовах секуляризації духовного життя залишалась одним із важливих

чинників збереження національної ідентичності місцевих українців. Загалом ліберальна релігійна політика австрійського уряду сприяла повноправній діяльності українських греко-католиків. Про задоволення духовних потреб українських військовослужбовців можна говорити від часу появи масової армії та необхідності враховувати духовний чинник у військовій діяльності. Для церковних питань в австрійській армії у Міністерстві військових справ була утворена спеціальна комісія. В її компетенції знаходилася вся душпастирська служба у війську. В австрійській армії, що складалася з понад десяти різних націй і народностей, кожну конфесію представляв священник, прирівняний у чині до капітана [28, с. 91]. Для армійців існував також інститут військового капеланства. Керівництво військовим духовенством належало польовому апостольському вікарію, який призначався імператором за згодою з Папою Римським. Якщо вікарій мав єпископський сан, він називався польовим чи військовим єпископом.

У таких умовах на початку Першої світової війни довелося працювати о. Василю Лабі капеланом (польовим духівником) у війську Австро-Угорської імперії на італійському фронті при 36-му Коломийському полку. Штаб й усі батальйони спочатку дислокувалися в Коломиї. Станом на липень 1914 року національний склад полку: 70% – українці, 21% – поляки. «36-й коломийський полк стрільців перемандрував майже цілий італійський фронт від Адрійського моря до озера Гарда...», – згадував Василь Лаба [15, с. 91].

У своїй щоденній капеланській діяльності отець Василь використовував різні форми:

– відправлення богослужінь в місцях постійної дислокації полку;

– сповідь солдатів перед боями та важко поранених військовослужбовців;

– опікування хворими і пораненими у фронтових лазаретах та військових госпіталях;

– культурно-освітня діяльність: читання віршів, розповіді про історичне минуле імперії, адже добре знав історію і володів кількома мовами;

– організація поховань, відправа папахид та ін.

У ході бойових дій капелан знаходився безпосередньо в частині полку й ризикував життям разом із вояками. Під час одного з боїв потрапив у полон, з якого повернувся після розпаду Австро-Угорської імперії у листопаді того ж року. «В перших днях листопада 1918 р. увесь коломиїський полк, що боронив відтинок долини Адиґи, попався в італійський полон. З ним я пройшов дорогу до Верони, де був приділений до військового шпиталю Оспдалс Пріячипале як капелян для обслуговування хворих», – читаємо в одному з листів отця [2, арк. 74].

У результаті поразки блоку Центральних держав у Першій світовій війні відбулося піднесення національно-визвольного руху українського народу. У революційних подіях активну роль відіграло духовенство греко-католицької церкви. Після повернення до Галичини «зголосився до УГА, в якій служив до кінця її існування, спершу як духівник, а опісля як головний її вікарій» [17].

«В Листопадовому Зриві 1918 р., блискучим вислідом якого було створення ЗОУНР, – відзначав о. Василь Лаба, – у рядах її творців – геройських українських старшин і стрільців, політичних діячів і світських громадян, найшовся

теж український духівник. Він не міг стояти осторонь в ту вирішну хвилю, на яку підготовляв свій народ. Майже у всіх галицьких містах і містечках, знані з їхньої громадянської діяльності, духівники були учасниками перебирання в українські руки влади і членами створення місцевих українських урядів. Сміло можна сказати, що у цей час історичної проби наше духовенство збитою лавою стануло поруч світської інтелігенції й селянства під прапором власної державности й усіма можливими засобами її розбудовувало. І однаково, як у Листопадові дні, незабутніми залишаться імена українських духівників, що у ті дні вірно і гідно сповнили свій народній обов'язок» [31, с. 33]. Отож душпастирство отець Василь Лаба продовжив в Українській Галицькій Армії.

Після смерті о. М. Їжака (у грудні 1919 р.) зайняв посаду Начального Духівника при УГА. Як згадував пізніше о. Йосафат Жан, ще влітку він звернувся до митрополита А. Шептицького з проханням призначити своїм Генеральним Вікарієм при війську о. Василя Лабу [1, арк. 23]. Митрополит задовольнив прохання, і у грудні о. В. Лаба очолив Преподобництво Начальної Команди Галицької Армії (НКГА).

Про особливий характер своєї діяльності він слушно згадував: «В чужих арміях я як український польовий духівник, окрім своїх званевих, службових обов'язків не мав змоги вести яку-небудь народну роботу між українськими жовнірами... В рідній українській армії позиція польового духівника була куди інакша. Я найшовся в чисто українському середовищу... не чув на совісті тягару роздвоєння і знав, що ніхто його про те не посудить» [15, с. 93].

У своїй повсякденній діяльності польовий духівник УГА о. Лаба керувався насамперед вказівками Преподобництва Держаного секретаріату військових справ (ДСВС), яке, у свою чергу, діяло згідно з розпорядженнями і пропозиціями митрополита Андрея Шептицького та Папи Римського.

Серед широкого кола функціональних обов'язків отця Василя – ведення обліку полеглих вояків, організація їх поховань та влаштування стрілецьких цвинтарів. На кожній могилі ставили хрест з таблицями і написами, у місцях колективних поховань створювали військові цвинтарі, насипали кургани, увінчані стрілецькими хрестами [19].

Попри важкі обставини на фронті капелан вважав за необхідне спільно з командуванням УГА організувати урочисті відзначення Різдва, Йордана та інших релігійних свят. Зокрема, він ініціював вихід спеціального наказу командувача армії генерала О. Микитки з нагоди Різдва. У ньому зазначалося: «Далеко від рідної хати, здалека від тих, хто очі виплакали, очікуючи з тугою повороту своїх батьків, синів, серед байдужого окуруження, нищена хоробами і смертністю, святкує геройська Українська Галицька Армія щогорічне Різдво. Склонюючи голову перед памятею героїв, упавших в бою за народну справу, і згадуючи з глибоким жалем тих, що, не діждавшись щасливого кінця тяжкої боротьби, лягли спочити сном на широких полях України – Начальна Команда Української Галицької Армії шле з нагоди Різдвяних Свят всім старшинам і стрільцям сердечні бажання. Нехай це будуть останні сумні свята. Дай нам Боже щасливо пережити всі проби безжалісної судьби і вернути як побідники

до рідної хати, та святкувати найближчі свята в крузі наших родин» [14, с. 162]. Згідно з розпорядженням о. В. Лаби у всіх частинах і шпиталях були проведені богослужіння, за участю капеланів організоване відзначення одного з найбільших релігійних свят [18].

Капеланська служба Василя Лаби в УГА виявилася недовгою, адже на початку лютого 1920 р., в ситуації, коли війська 12-ї та 14-ї більшовицьких армій завдали денікінцям на півдні України поразки, Галицька Армія внаслідок катастрофічного стану рухатися не могла, і її нове командування змушене було піти на угоду з більшовиками. З березня 1920 р. були скасовані військові звання, національні відзнаки: жовто-блакитний прапор, тризуб на кашкетах, а капеланів наказано перевести на посади вчителів, викладачів.

З 1920 р. працює викладачем богослов'я у Львівській гімназії, викладає катехізис у середніх школах. 1927 р. – пластовий капелан II пластової округи та крилошанин (вищий титул священника в єпархії, носить крилошанські відзнаки – пелерину і нарукавники) Митрополитом Капітули у Львові [5, арк. 102].

Оскільки 1929 р. на базі Львівської духовної семінарії Святого Духа було створено Греко-Католицьку богословську академію зусиллями митрополита Андрея Шептицького, то під час святкового відкриття, що відбулося 6 жовтня 1929 р. (був заснований лише богословський факультет), отець Василь отримав запрошення стати викладачем біблійної герменевтики – науки, що займається інтерпретацією і тлумаченням текстів Біблії.

Опрацювавши ряд джерел, стало відомо, що у цей час професор Лаба

активно займається науковою діяльністю як бібліст, кантоніст і патолог [9, арк. 10]. Серед найважливіших досягнень цього періоду діяльності є написання «Біблійної герменевтики» (1929) [33]. У 1931–1934 рр. видав чотиритомну працю «Патрологія. Життя, писма і вчення отців церкви», що містила нариси про життя і творчий шлях Отців Церкви. «Натхнені Святим Духом, вони старалися зберегти та передати нащадкам правдивість Христової віри як найцінніший скарб, одержаний від Спасителя», – читаємо у доробку. Вважаємо, перечитавши підручник, що праця з патрології о. проф. Василя Лаби, яка витримала уже два видання, і до сьогодні не втратила своєї наукової вартості, адже призначена для студентів богословських студій, семінаристів, а також для всіх, хто цікавиться багатою та неоціненною спадщиною християнства.

Пише наукові статті в різних журналах. Українське Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка на еміграції у Мюнхені іменувало його за наукову діяльність своїм дійсним членом.

Цікавим є той факт, що 11 червня 1936 р. о. Василь Лаба як крилошанин разом з о. Гавриїлом Костельником, професором гімназії, о. Петром Козацьким, квестором Богословської академії, відвідали храм у м. Глиняни на Львівщині, докладно оглянули Чудотворну ікону Розп'яття Христового, склавши протокол огляду [5, арк. 49].

У 1939 р. з експансією Червоної армії Львівську семінарію було закрито, отець Василь Лаба знову одягає обмундирування військового капелана.

Після 1945 р. продовжив наукову та педагогічну працю в м. Римі. У 1945–1950 рр. в еміграції став засновником і

ректором Української Духовної Семінарії у Гіршберзі (Німеччина) і Кулемборзі (Голландія). У 1950 р. стає синкелом епархії м. Едмонтон (Канада). Дійсний член НТШ. Займався науковою діяльністю в Німеччині, Голландії, Канаді. У 1964 р. став проректором Українського Католицького університету в Римі. Написав понад 200 наукових досліджень, зокрема, «Заслуги Митрополита Андрея перед українською богословською наукою» («Логос», 1955 р.), «Митрополит Йосиф Сліпий як науковець і науковий організатор» («Логос», 1958 р.), «Великий Митрополит Андрей. Його життя і заслуги» (УКУ, Рим, 1965 р.). Був провідним діячем світського товариства «Братство українців-католиків» у Канаді. Належав до вузького кола осіб, наближених до кардинала Й. Сліпого, останній високо цінував Лабу як душпастиря й теолога [21].

У 1976 р. помер в м. Едмонтон (Канада).

Сьогодні українські греко-католики свято шанують пам'ять про отця Василя. У Львівській митрополичій капітулі «щороку, в день народження та день смерті Василя Лаби, ми звертаємо наші молитви до Бога та дякуємо, що ми мали такого крилошанина, духовного батька», – розповів львівському телеканалу архієпископ Мечеслав Мокшицький [19].

Внесок о. Василя Лаби у капеланську службу дивізії «Галичина»

Душпастир Василь Лаба працював у роки Другої світової війни, коли було створено одну з найстійкіших військових формацій – дивізію «Галичина». Незважаючи на стереотипи, створені

комуністичною пропагандою щодо діяльності цієї організації як військового союзника і пособника нацистської Німеччини, її створення було схвально сприйняте більшістю населення краю, про що свідчило зголошення близько 80 тис. добровольців. У збройних формуваннях СС, які мали близько 40 дивізій, служби військового духовенства не існувало. Але завдяки підтримці митрополита Андрея Шептицького, який на чолі греко-католицького духовенства підтримав акцію утворення української дивізії, своїй наполегливій праці й допомозі прибічників в УГКЦ та Військовій Управі домігся й впровадив в ній інститут капеланів. За вказівкою митрополита до дивізії було скеровано 12 священників Львівської архієпархії УГКЦ на посади капеланів штабу дивізії, батальйону. Серед них особливо відзначився отець Василь Лаба, один із начальних духівників дивізії «Галичина», що наполегливо працював для підтримання морального духу військових [6, арк. 83]. Для реалізації створення служби капеланів у Військовій Управі засновано відділ духовної опіки на чолі з о. В. Лабою, який обійняв посаду референта душпастирства при Головній Бойовій Управі. «У часи Другої світової війни мені уже п'ятдесятилітньому прийшлося одягнути ще раз військовий однострій» [1, арк. 99]. Проте вже з перших днів за ним та іншими українськими капеланами чинився нагляд.

Зокрема, великого розголосу серед німців набула перша проповідь о. В. Лаби у храмі Святого Юра на честь проголошення формування дивізії «Галичина». У ній було віддано належне Берліну й виголошена подяка, яка сьогодні сприймається двояко. «Німецький уряд за згодою

фюрера німецького народу дозволив галицьким українцям створити свою власну добровольчу дивізію, – відзначав о. В. Лаба. – У своїй історії український народ зазнав багато кривди від народів, які з ним були споріднені і з ним сусідували, які годувалися з його чорнозему, який він охороняв від азіатських орд, яким він ніс культуру на темну північ... На сьогоднішньому святі постає українське національне військо, знову повертаються Січові Стрільці, нитка української армії, яку так нагло було перерізано... ми одержуємо змогу створити стрілецьку дивізію. А це воскресіння Української Галицької Армії, це нав'язування до нашої військової традиції» [7, арк. 13].

Ця проповідь була німцями записана на платівку й передана губернатору О. Вехтеру, який надіслав її шефу особистого штабу Гімлера оберштурмбанфюреру Р. Брандту. З текстом проповіді ознайомився начальник Головного управління СС обергрупенфюрер Г. Бергер. Наголошуючи, що «у промові є деякі небезпечні мовні звороти, але ми «вирвемо зуба!», Бергер доповів про виступ о. В. Лаби рейхсфюреру, який доручив викликати митрополита у Берлін і з'ясувати його позицію щодо призначення дивізії. Замість хворого митрополита виїхав о. В. Лаба [21].

Поважний, високоосвічений професор справив на Бергера позитивне враження. У звіті Гімлеру про зустріч і бесіду з керівником служби капеланів німець повідомляв, що в штаті дивізії має бути 12 капеланів, які 20 серпня 1943 р. будуть проходити військовий вишкіл упродовж півтора місяця у таборі Зеннгайм у Ельзасі [27, с. 87–88]. Згідно з угодою з німецьким командуванням було впроваджено посади капеланів

у кожному піхотному полку, а також в окремих дивізіонах і батальйонах. Укомплектування дивізії капеланами не складало великих труднощів. Після заклику митрополита Шептицького до духовенства УГКЦ усіляко сприяти акції набору добровольців чимало священників зголосилися. Серед перших добровольців були колишній капелан УГА о. Іван Галибей, оо. Роман Головатий, Іван Дубчевський, Роман Косович, а також 23 абітурієнти Львівської духовної семінарії, яких підбирав Василь Лаба.

8 липня 1943 р. у Львові відбулося прощання з добровольцями. Це був величний захід, у якому взяли участь 50 000 українців.

Після закінчення прискореного вишкільного курсу українські капелани розпочали свою діяльність у частинах дивізії, які майже до літа 1944 р. перебували у далекому тилу й ретельно готувалися до боїв. Вони були урівняні в правах і стані з офіцерським складом, носили військову форму, але мали нагрудний хрест, як було колись в австрійській армії, їм носити заборонили. Знаходилися капелани зазвичай при штабах полків і окремих підрозділів, звідки постійно роз'їжджали по куренях і сотнях для виконання функціональних обов'язків. Отець В. Лаба як член Військової Управи здебільшого перебував у Львові. Керівництво діяльністю капеланів здійснював, головним чином, його заступник о. І. Нагаєвський, який знаходився при штабі дивізії [16, с. 111].

Оскільки у німецькій армії не існувало організованої служби польового духовенства, українським капеланам довелося опрацювати у ході формування дивізії необхідні керівні документи для забезпечення ефективного

функціонування служби. За дорученням о. В. Лаби капелан 29-го піхотного полку о. М. Левенець склав детальну інструкцію для польового духовенства дивізії. Вона визначила головні обов'язки священників бойових частин і підрозділів. Насамперед вони були зобов'язані кожної неділі відправляти Службу Божу і виголошувати проповіді. Зрештою, відправляти її можна було й у будній день за згодою командування. Воякам підрозділів, розкиданих далеко від штабів, дозволялося відвідувати місцеві римо-католицькі храми, для чого капелани мали домовлятися з їх настоятелями. Два рази на тиждень капелан мав проводити з особовим складом виховні бесіди на теми щодо чесного виконання службових обов'язків, дотримання норм християнської моралі, готовності до самопожертви в бою з ворогом, вірність батьківщині й товариству, отже, виховувати і підтримувати високий морально-бойовий дух вояцтва. «Значну увагу в інструкції для капеланів приділено їх участі в інших виховних заходах: організації культурно-розважальних акцій, стрілецьких хорів, бібліотек. Пропонувалося щотижня давати воякам огляд світових подій, забезпечувати їх військовою пресою, інформувати про офіційні повідомлення вермахту з ситуації на фронтах. Капелану вміналося в обов'язок виховувати у вояків гідне ставлення до місцевого цивільного населення. Коли до вояків прибувала родина, саме капелан повинен був опікуватися її розміщенням та харчуванням» [29, с. 21–22].

Цікаве свідчення про організацію Василем Лабою проведення Служби Божої у вишкільному таборі Гайделяґрі навів у спогадах о. І. Нагаєвський: «У цьому таборі Богослужіння відбувалися на

великій площі серед соснового лісу. Посередині було приготоване підвищення з дощок, а на ньому стояв звичайний стіл, застелений обрусами, і все інше за приписами українського обряду, і при ньому польовий духівник відправляв св. Літургію. Тисячі добровольців з піснею на устах маршували сотнями на призначене місце й уставлялися у формі букви «П», так що престіл стояв посередині. Перед кожною важливою частиною св. Літургії сурмач грав мелодію і по закличках старшин стрільці ставали на «Струнко». Після співання св. Євангелії я щонеділі виголошував проповідь, призначену для молодих добровольців, щоб зміцнити їх у вірі й заохотити до практикування християнських чеснот» [16, с. 49–50].

Невдовзі нарком внутрішніх справ СРСР Л. Берія доповів Й. Сталіну (червень 1944 р.), що радянськими військами розгромлена під Бродами українська дивізія «Галичина», й серед її організаторів і військовиків назвав головного капелана дивізії о. Василя Лабу.

Незважаючи на негативні відгуки про дивізію «Галичина», капелани цієї військової організації, керовані отцем Василем у 1943–1944 рр., підтримували воїнів у нелегкій військовій справі.

У результаті дослідження архівних джерел та наукової літератури встановлено, що Василь Лаба є уродженцем села Бертишів (сучасний Жидачівський район Львівської області). З'ясовано маловідомі сторінки життя отця, становлення його як священнослужителя. Під час навчання в різних закладах, у тому числі і університетах Інсбрука та Відня, великий вплив на майбутнього капелана мав митрополит Андрей Шептицький.

Рукоположення відбулося 1912 р., перша парафія у Львівській області

(м. Бібрки), у якій став взірцем українського патріотизму для прихожан.

У 1914–1918 рр. починається його капеланська діяльність у складі австро-угорської армії, зокрема у 36-му Коломийському полку: відправлення богослужінь в місцях постійної дислокації полку; сповідь солдатів перед боями та важко поранених військовослужбовців; опікування хворими і пораненими у фронтових лазаретах та військових госпіталях; культурно-освітня діяльність тощо.

Пізніше душпастирство о. Василь продовжив в УГА, спочатку як простий капелан, а з 1919 р. – Начальний Духівник. У своїй повсякденній діяльності польовий духівник УГА о. Лаба керувався насамперед вказівками Преподобництва Державного секретаріату військових справ (ДСВС), яке, у свою чергу, діяло згідно з розпорядженнями і пропозиціями митрополита Андрея Шептицького. Серед широкого кола функціональних обов'язків отця Василя – ведення обліку полеглих вояків, організація їх поховань та влаштування стрілецьких цвинтарів. Попри важкі обставини на фронті капелан вважав за необхідне спільно з командуванням УГА організувати урочисті відзначення Різдва, Йордана та інших релігійних свят.

З'ясовано, що у міжвоєнний період отець В. Лаба займався педагогічно-науковою діяльністю: викладав богослов'я та катехізис у львівських школах та гімназії, біблійну герменевтику – у семінарії. Опрацювавши ряд джерел, стало відомо, що у цей час професор Лаба активно займається науковою діяльністю як бібліст, кантоніст і патролог. Серед найважливіших досягнень цього періоду діяльності є написання «Біблійної

герменевтики» (1929) та чотиритомної праці «Патрологія. Життя, писма і вчення отців церкви», що є актуальними у сучасних духовних академіях. У цей час отримує вищий титул священника єпархії Митрополичої капітули у Львові – крилошанина.

У 1939 р. з експансією Червоної армії Львівську семінарію було закрито, отець Василь Лаба одяг обмундирування військового капелана дивізії «Галичина». Незважаючи на негативні відгуки про дивізію, капелани військової організації, керовані отцем Василем у 1943–1944 рр., підтримували воїнів у нелегкій військовій справі.

Після 1945 р. продовжив наукову та педагогічну працю в м. Римі. У 1945–1950 рр. в еміграції став засновником і ректором Української Духовної Семінарії у Гіршберзі (Німеччина) і Кулемборзі (Голландія). У 1950 р. стає синкелом єпархії м. Едмонтон (Канада). Дійсний член НТШ. Займався науковою діяльністю в Німеччині, Голландії, Канаді, де й помер.

Отже, глибоке переконання віри в Бога та виснажливе служіння на благо церкви не лише допомогли становленню його як капелана, а й дали можливість здійснити ряд нововведень, що й зумовило визнання від митрополита Андрея Шептицького та вшанування пам'яті по смерті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Фонд 358. Опис 1. Справа 203. 112 арк.
2. Центральний державний історичний архів. Фонд 358. Опис 1. Справа 287.
3. Центральний державний історичний архів. Фонд 358. Опис 1. Справа 56. 435 арк.
4. Фонд 201. Опис 1. Справа 1112. 529 арк.

5. Фонд 451. Опис 1. Справа 163. 135 арк.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління. Фонд 3971. Опис 1. Справа 1158. 326 арк.
7. УДАВО України. Фонд 3971. Опис 1. Справа 1344.
8. УДАВО України. Фонд 3971. Опис 1. Справа 2657. 426 арк.
9. Архів храму Преображення Господа Нашого Ісуса Христа, м. Львів. Папка «Історія храму». 32 арк.
10. Архів церкви Покрови Пресвятої Богородиці м. Бірки Перемишлянського району Львівської області. Список отців храму. 3 арк.
11. Фото священників церкви.
12. Краєзнавчий музей с. Бертишів Жидачівського району Львівської області. Фонд 4. Видатні люди краю. Отець Василь (Лаба). 85 арк.
13. Руководственные указания духовенству действующей армии. Москва, 1917. 56 с.
14. Українська Галицька Армія. Матеріали до історії. Т. II. Вінніпег, 1960. 384 с.
15. Лаба В. Українські полеві духовники наших пам'ятних днів. Львів, 1955. 342 с.
16. Нагаєвський І. Спогади польового духовника. Торонто, 1985. 231 с.
17. Лаба В. Духовна опіка над стрільцями 1-ї Української дивізії. *Вісті Братства колишніх вояків 1-ї Української дивізії УНА*. 1951. Ч. 10–11. С. 5–7.
18. Микитюк Д. О. проф. д-р Василь Лаба (1887–1976) і послідня почесть гол. капеляна Дивізії. *Вісті комбатанта*. Нью-Йорк – Торонто, 1976. Ч. 5/6. С. 9–11.
19. Полеве Преподобництво ГА. *Вісті комбатанта*. Нью-Йорк – Торонто, 1963. Ч. 2(10). С. 34.
20. Промова на іменини Андрея Шептицького. *Львівські вісті. Щоденник для дистрикту Галичина*. Львів, 1943. 14 грудня. № 287. С. 4.
21. Тимчук Єронім. Отець-духовник Василь Лаба. *Місіонар*. Львів, 1944. № 3. С. 11.
22. Татова В. Ну що це, як не чудо? Справжнє різдвяне диво! *Блискавка*. № 1 (56). С. 9.
23. Опитано автором Мельник Рагніду Іванівну, 1943 р. н. с. Бертишів Жидачівського району Львівської області, 12. 06. 2017 р.
24. Опитано автором Маркову Ганну Яківну, 1936 р. н. с. Бертишів Жидачівського району Львівської області, 12. 06. 2017 р.
25. Опитано автором Луців Ганну Степанівну, 1932 р. н. с. Бертишів Жидачівського району Львівської області, 12. 06. 2017 р.
26. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Львів, 2000. 528 с.
27. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945). Львів, 2003. 684 с.
28. Забзалюк Д. Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 188 с.
29. Колісник Р. Військова управа дивізії «Галичина». Торонто, 1990. 168 с.
30. Кандидов В. Релігія в царской армії. Москва: Безбожник, 1929. 92 с.
31. Шанковський Л. Українська Галицька армія: воєнно-історична студія. Вінніпег, 1974. 233 с.
32. Енциклопедія українознавства: словникова частина : в 11 т. / гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Львів: Молоде життя, 1994. Т. 4. С. 1249.
33. Кость С., Крив'як Б. Лаба Василь. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ, 2003. С. 2016.
34. Рубльов О. С. Лаба Василь. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / ред. кол. В. А. Смолій (голова) [та ін.]; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла – Мі. С. 7.